

KONTROLLUTVALGET FOR KOMMUNIKASJONSKONTROLL

A close-up photograph of a person's hand holding a black pen with gold accents, signing a document. The background is blurred, showing a white shirt and a dark jacket.

2020

ÅRSRAPPORT

INNHold

TEKST
Kontrollutvalget for
kommunikasjonskontroll

LAYOUT
NXT Oslo reklamebyrå

FORSIDEFOTO
Getty Images

FOTO
Bård Gudim
Politiforum
Getty Images
Unsplash

Leders beretning	3
Oppgaver & sammensetning	5
Aktiviteter 2020	7
Kontrollsystemet	8
Klage og underretning	9
Utvalgets arbeidsmetode	10
Statistikk 2020	11
Særlig om unnlatt underretning	14
Utvalgte tema	15
Dataavlesing	17
Økonomiske & administrative forhold	18
Begrepsforklaring	21

LEDERS BERETNING

Den 12. mars 2020 kunngjorde statsminister Erna Solberg de mest inngripende tiltak i samfunnet i fredstid på grunn av Covid 19 pandemien. Blant annet ble skoler og barnehager stengt, kulturarrangement kunne ikke gjennomføres og det ble innført skjenkestopp. Bedrifter måtte permittere ansatte og mange arbeidstakere ble pålagt å ha hjemmekontor. Formelt sett ble ikke grensene stengt, men gjennom restriksjoner og krav til de reisende, var muligheten til å reise over landegrensene begrenset. Selv om store deler av samfunnets virksomhet ble satt på vent, ble samfunnskritiske virksomheter ivaretatt.

Coronaåret 2020 har også hatt betydning for KK-utvalgets arbeid. Utvalget behandler fortrolig informasjon som ikke kan drøftes på de digitale plattformer som ellers er benyttet til møter og annen aktivitet under pandemien. Utvalget har undersøkt om det kan etableres «sikre» nettløsninger for også å behandle fortrolig informasjon, men er kommet til at investeringene ikke står i forhold til fordelene tatt i betraktning av at man regner med at samfunnet innen overskuelig fremtid er tilbake i en mer normal tilstand. Umiddelbart etter nedstengningen ble det ikke mulig å avholde møter. Men ved å etterleve smittevernprotokoller gjennomførte utvalget også fysiske møter.

Noen møter er blitt skjøvet på. Et stedlig tilsyn måtte flyttes fra våren til tidlig høst, og ett tilsyn er skjøvet over i nytt år. Alle beslutninger om å endre aktivitet er foretatt ut fra en grundig vurdering av hvilken aktivitet som kan tillates innenfor de til enhver tid gjeldende krav til smittevern. Til tross for utfordringer, har KK-utvalget ivarettatt sine funksjoner i 2020. Vi har hatt et velfungerende sekretariat i hele perioden, og det er avholdt digitale møter for å drøfte generelle spørsmål og behandle saker som ikke omhandler sensitiv informasjon. Og som nevnt er det også avholdt fysiske møter for å ivareta de løpende tilsynsoppgaver.

Nedstengning av samfunnet kan også ha medført endringer i kriminalitetsbilde. Når grensene i praksis er stengt, er det all mulig grunn til å tro at også grenseoverskridende kriminalitet blir begrenset. Men når mennesker stort sett må oppholde seg hjemme, kan omfanget av kriminalitet innenfor husets fire vegger ha fått ny næring. Mange har uttrykt bekymring for at det kan finne sted en økning i seksuelle overgrep og

mishandling i nære relasjoner. I alle tilfeller kan det imidlertid være aktuelt å ta i bruk inngripende etterforskningsmetoder. KK-utvalget har ikke noe grunnlag for å ha noen oppfatninger om det har skjedd en slik dreining. Men det er viktig at samfunnet som sådan innhenter kunnskap om eventuelle endringer i kriminaliteten som følge av en verdensomspennende pandemi.

Inngrepene i privatlivet under pandemien har vært mye debattert etter mars 2020. Det er tilstrekkelig å nevne hytteforbud, begrensninger i antall mennesker som kan samles i private hjem og sammenkomster. Tiltakene har til dels hatt inngripende betydning for borgerne. På samme måte som inngripende etterforskningsmetoder, vil også inngrep for å beskytte helsen, møtes av krav som kan utledes av Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, og da særlig artikkel 8 om vern av familie- og privatlivet. Det vil raskt bli reist spørsmål om det foreligger hjemmel i lov, kvalitative krav til loven, at det foreligger et nødvendig behov og at det er proporsjonalitet mellom de tiltak som iverksette og det formål man søker å oppnå.

Tiltak som er gjennomført i året som er gått, har bidratt til økt kunnskap i samfunnet om de vurderinger som må foretas for at inngrep i privatlivet skal være forenlig med våre internasjonale forpliktelser. Økt kunnskap og bevissthet om de rammer som lovgiver og påtalemyndigheten må holde seg innenfor ved bruk av inngripende etterforskningsmetoder, viser betydningen av å ha gode kontrollordninger både internt i påtalemyndigheten og gjennom uavhengige domstoler.

KK-utvalget er også en viktig aktør i kontrollordningen. Vi vil fortsetter arbeidet med å sikre at beslutninger om inngripende etterforskningsmetoder som treffes

holdes innenfor lovens rammer. Utvalget skal også påse at tvangsmiddelbruken begrenses mest mulig, jf. kommunikasjonskontrollforskriften § 14. Om bruk av tvangsmidler er forholdsmessig i et konkret tilfelle, vil ligge i kjernen av den kontrollfunksjon utvalget skal ha etter denne bestemmelsen.

Professor Asbjørn Strandbakken

Leder, Kontrollutvalget for kommunikasjonskontroll

OPPGAVER & SAMMENSETNING

Kontrollutvalget for kommunikasjonskontroll (KK-utvalget) er et uavhengig organ oppnevnt av Kongen i statsråd.

KK-utvalget er oppnevnt i medhold av straffeprosessloven § 216 h og kommunikasjonskontrollforskriften kapittel 2. Utvalget kontrollerer at politiet- og påtalemyndighetens bruk av kommunikasjonskontroll, romavlytting og dataavlesning skjer innenfor rammen av lov og instruks. Utvalget skal også se til at bruken av disse metodene begrenses mest mulig, og at bruk av metodene ikke skjer i etterforskning av andre saker enn for de straffbare forhold hvor det er gitt anledning til å bruke slike metoder.

KK-utvalget skal videre kontrollere at informasjonen som hentes inn ved disse metodene bare blir brukt på lovlig måte, og at lovens regler om taushetsplikt, oppbevaring, sperring og tilintetgjøring (sletting) blir fulgt.

Formålet med kontrollen er særlig å beskytte den enkeltes rettssikkerhet. KK-utvalget fører ikke kontroll med saker som er omfattet av EOS-kontrollloven. Disse sakene kontrolleres av EOS-utvalget.

KK-utvalget er oppnevnt fram til 27. april 2021 og består av følgende medlemmer:

- professor Asbjørn Strandbakken (leder)
- advokat Trine Buttingsrud Mathiesen
- sivilingeniør Frank Stien
- advokat Marianne Klausen

- tingrettsdommer Brynjulf Moe
- sorenskriver Kirsti Ramberg
- sivilingeniør Einar Lunde (vara)
- dommerfullmektig Sigrid Nysted (vara)

Utvalget har hatt fokus på kontinuerlig kompetansebygging gjennom hele perioden, og erfaringene viser at det er viktig at utvalget er bredt sammensatt og med ulik faglig bakgrunn. For å opprettholde kompetansen, samt at utvalget skal jobbe effektivt, er det samtidig viktig å ha kontinuitet i arbeidet.

Sekretariatsfunksjonen for KK-utvalget er lagt til Statens sivilrettsforvaltning (SRF). Sekretariatsleder ansettes av SRF i samråd med utvalgsleder. Sekretariatsleder rapporterer til utvalgsleder i faglige spørsmål. Foruten sekretariatsleder har utvalget i denne fireårsperioden hatt en juridisk seniorrådgiver i sekretariatet, og tilgang til nødvendige IKT-, kontor- og støttefunksjoner hos SRF. Sekretariatsleder i utvalget er jurist Katrine Kleiven Mentzoni.

¹ Forskrift 9. september 2016 nr. 1047 om kommunikasjonskontroll, romavlytting og dataavlesning

² Lov 3. februar 1995 nr. 7 om kontroll med etterretnings-, overvåknings- og sikkerhetstjeneste

³ Kommunikasjonskontrollforskriften § 18 3. ledd

KONTROLLUTVALGET FOR KOMMUNIKASJONSKONTROLL

Årsrapport 2020

Asbjørn Strandbakken
Leder av utvalget

Trine Buttingsrud Mathiesen
Medlem av utvalget

Kirsti Ramberg
Medlem av utvalget

Frank Stien
Medlem av utvalget

Marianne Klausen
Medlem av utvalget

Brynjulf Moe
Medlem av utvalget

Katrine Kleiven Mentzoni
Sekretariatsleder

AKTIVITETER 2020

**Covid-19-pandemien har påvirket
KK-utvalgets arbeid og aktivitet i 2020.**

KK-utvalgets planlagte program for 2020 har blitt endret i tråd med nasjonale og lokale regler og anbefalinger. Spesielt har utvalgets møteaktivitet og tilsyn i politidistriktene blitt utsatt av hensyn til smittevern.

KK-utvalget hadde planlagt 11 møter i 2020, men fikk kun gjennomført syv. I forkant av hvert møte ble det foretatt en risikovurdering av faren for smitte. Dette resulterte i at tre av møtene ble gjennomført digitalt.

Digitale møter legger store begrensninger på utvalgets arbeid siden samhandlingsløsningene utvalget har hatt til rådighet ikke er godkjent for å dele gradert informasjon. Utvalget har hatt til vurdering om det er mulig å skaffe til veie et system som er godkjent for deling av gradert informasjon, men konkludert med at drifts-, og anskaffelseskostnadene, samt tiden det vil ta før dette utstyret er på plass, ikke vil avhjelpe det umiddelbare behovet utvalget har under pandemien. Til tross for færre møter har utvalget og sekretariatet klart å gjennomføre utvalgets lov- og forskriftspålagte oppgaver, men med begrenset tilsynsaktivitet, og med enkelte

forsinkelser i forhold til ellers planlagt fremdrift.

Foruten gjennomgang og oppfølging av politidistriktenes rapportering, har KK-utvalget i møtene planlagt kontroller, utarbeidet kontrollrapporter, arbeidet med å videreutvikle en dynamisk kontrollstrategi, behandlet klage- og innsynssaker, skrevet hørings svar og jobbet med kompetanseutvikling.

KK-utvalget gjennomførte én stedlig kontroll i 2020 ved Agder politidistrikt. Det var også planlagt en kontroll ved Trøndelag politidistrikt, men den ble utsatt til 2021 på grunn av pandemien. Endelig kontrollrapport for Agder politidistrikt er ferdig utarbeidet. Politiet mottok enkelte anbefalinger etter kontrollen, som ikke foranlediget pålegg eller anmerkninger.

KK-utvalget avga i 2020 én høringsuttalelse om endringer i politiregisterloven og -forskriften – sletting av opplysninger i politiets register mv. Et sammendrag av hørings svaret gjengis under «Utvalgte tema».

KK-utvalget har også henvendt seg skriftlig til Justis- og beredskapsdepartementet 16.

juni 2020 og anmodet om en tolkningsuttalelse av straffeprosessloven § 216 d. Også dette kan det leses mer om under «Utvalgte tema».

KK-utvalget har videre vært i dialog med Riksadvokaten og bedt om at følgende anvisninger presiseres til politiet:

- at beslutningstaker, eller annen med kompetanse/autorisasjon etter straffeprosessloven § 216 d, skriftlig bekrefter muntlig avgjørelse om hurtigkobling/kommunikasjonskontroll ved påskrift på ordren/begjæringen snarest mulig, og senest inn ordren/begjæringen sendes retten,
- at politiet ved kvartalsrapporten også vedlegger kjennelse på utsatt underretning og tilhørende underlagsdokumentasjon.

Mer om begge disse punktene følger under «Utvalgte tema».

KK-utvalget venter fortsatt på en avklaring fra Justis- og beredskapsdepartementet om utvalget er omfattet av offentleglova, samt en klargjøring av rekkevidden til straffeprosessloven § 216 j sjettedde.

KONTROLL- SYSTEMET

KK-utvalgets arbeid inngår i et større kontrollsystem som skal sikre at kommunikasjonskontroll, romavlytting og dataavlesning gjennomføres slik lovgiver har forutsatt.

Kontrollsystemet består av interne krav og tiltak i politi- og påtalemyndighet, samt ekstern kontroll på ulike steg i prosessen. Ved at det som hovedregel er politimester eller visepolitimester som begjærer tvangsmidlene og tar beslutninger om bruk av hastekompetanse, sikres beslutningen en forankring på høyt nivå i politi- og påtalemyndighet. Det gjelder krav til internkontroll mv. etter politiregisterloven for personopplysninger innhentet ved hjelp av disse tvangsmidlene. Kommunikasjonskontroll, romavlytting og dataavlesning skal også innrapporteres

straks til Riksadvokatembetet som øverste påtalemyndighet.

Tillatelse til bruk av tvangsmidlene gis av domstolen, som vurderer om vilkårene er oppfylt i hver enkelt sak. Hvor påtalemyndigheten har brukt sin hastekompetanse, skal retten vurdere om beslutningen skal godkjennes i etterkant. I sakene skal det oppnevnes offentlig advokat etter straffeprosessloven § 100 a. Advokaten skal ivareta den mistenktes og allmennhetens interesser i saken. Den mistenkte blir ikke orientert om at advokat er oppnevnt. KK-utvalget fører

etterfølgende kontroll med at bruken av kommunikasjonskontroll, romavlytting og dataavlesning skjer innenfor rammen av lov og instruks, herunder at taushetsplikten overholdes og at materialet fra slik tvangsmiddelbruk behandles riktig i etterkant.

KK-utvalget skal også se til at bruken av disse metodene begrenses mest mulig, og at bruk av metodene ikke skjer i etterforskning av andre saker enn for de straffbare forhold hvor det er gitt anledning til å bruke slike metoder.

KLAGE OG UNDERRETNING

**KK-utvalget behandler klagesaker og begjæringer
om underretning om kommunikasjonskontroll,
romavlytting og dataavlesning.**

Enkeltpersoner eller organisasjoner kan be om at KK-utvalget kontrollerer om opplysninger om vedkommende er behandlet i samsvar med straffeprosessloven, politiregisterloven og kommunikasjonskontrollforskriften. Dette gjelder opplysninger som stammer fra kommunikasjonskontroll, romavlytting eller dataavlesning. Slike forespørsler kommer i form av klager eller som begjæring om underretning til utvalget.

Som hovedregel skal den mistenkte og den som har brukt kommunikasjonsanlegget, lokalet eller datasystemet som har vært gjenstand for politiets skjulte etterforskning, få varsel (underretning)

fra politiet om kommunikasjonskontroll, romavlytting og dataavlesning når den er avsluttet.

Domstolene kan likevel godkjenne at slik underretning utsettes og i enkelte tilfeller unnlates. Enhver kan også be KK-utvalget om underretning. Utvalgets underretning vil være basert på en forespørsel til Riksadvokaten, som foretar undersøkelser om det er registrert at det er gjennomført kommunikasjonskontroll, romavlytting eller dataavlesning mot vedkommende. Dersom det er foretatt en slik registrering, vil KK-utvalget gjøre ytterligere undersøkelser ved det aktuelle politidistriktet som har gjennomført metodebruken.

Påtalemyndigheten kan begjære domstolen om kjennelse om utsatt eller unnlatt underretning. Utvalget kan derfor ikke avkrefte overfor noen at de har vært underlagt kommunikasjonskontroll. Utvalgets tilbakemelding vil derfor enten bestå i et svar som bekrefter bruk av kommunikasjonskontroll eller at man har undersøkt og ikke funnet kritikkverdige forhold.

KK-utvalget mottok 21 begjæringer om underretning i 2020. Til sammenligning mottok utvalget 13 begjæringer i 2019. Utvalget mottok ingen klager i 2020.

UTVALGETS ARBEIDSMETODE

KK-utvalgets arbeid består av gjennomgang av enkeltsaker og risikobasert kontroll med politi- og påtalemyndighetens metodebruk.

KK-utvalget arbeid består av gjennomgang av enkeltsaker og risikobasert kontroll med politi- og påtalemyndighetens metodebruk.

KK-utvalget gjennomgår samtlige saker om kommunikasjonsskontroll, romavlytting og dataavlesning som er innberettet til Riksadvokatembetet. Utvalget kan etter kommunikasjonsskontrollforskriften av eget tiltak ta opp ethvert forhold i tilknytning til politi- og påtalemyndighetens bruk av kommunikasjonsskontroll, romavlytting og dataavlesning som det finner grunn til å behandle. Utvalget legger til grunn en risikobasert kontrollmetodikk i sitt arbeid, både når det gjelder hva man velger å kontrollere samt intensiteten og grundigheten i den enkelte kontroll.

En effektiv risikobasert kontrollmetodikk krever at KK-utvalget og sekretariatet har tilstrekkelig kompetanse og innsikt i den faktiske gjennomføringen av kommunikasjonsskontroll, romavlytting og dataavlesning i politidistriktene. I denne sammenheng står gjennomgang av politidistriktenes egne internkontrollrutiner på området sentralt, noe som ytterligere er styrket gjennom henvisningene i kommunikasjonsskontrollforskriften til politiregisterlovens regler om informasjonssikkerhet og internkontroll.

KK-utvalget er gitt påleggskompetanse etter politiregisterloven for nevnte bestemmelser innenfor kontrollområdet. For andre forhold etter politiregisterloven kan utvalget gi anmerkning. Hvor det

er konstatert brudd på regelverket som utvalget kontrollerer, vil utvalget gi kritikk. Utvalget vil gi kritikk uavhengig av om bruddet kan karakteriseres som forsettlig, uaktsomt eller har oppstått som følge av systemfeil. Kontrolloppdraget er kompetansekreven, både når det gjelder juridiske og tekniske spørsmål. Utvalget og sekretariatet bruker derfor mye tid på kompetanseutvikling, både i form av innleide foredragsholdere, kontakt med akademiske miljø og deltagelse i aktuelle fora.

KK-utvalget vurderer jevnlig om metodikken for, og innretningen av, kontrollen er egnet og hensiktsmessig for å ivareta oppdraget.

KONTROLLUTVALGET FOR KOMMUNIKASJONSKONTROLL

Årsrapport 2020

STATISTIKK 2020

Riksadvokatens årsberetning viser omfanget av skjulte tvangsmidler i form av kommunikasjonskontroll, romavlytting og dataavlesning som ble benyttet i 2020. Samtlige tall i denne oversikten er hentet fra Riksadvokatens årsrapport for 2020.

KOMMUNIKASJONSKONTROLL (straffeprosessloven § 216a og § 216b)

År	Antall saker	Personer underlagt kommunikasjonskontroll	Antall kommunikasjonsanlegg
2020	119	237	635
2019	137	359	626
2018	130	276	586
2017	160	253	771
2016	135	316	793

Av de 635 kommunikasjonsanleggene som var underlagt kommunikasjonskontroll i 2020 var 13 fasttelefoner/datakommunikasjonsanlegg og 622 mobiltelefoner. Av de 622 mobiltelefonene som var underlagt kommunikasjonskontroll i 2020, ble det for 594 foretatt avlytning i tillegg til å innhente løpende trafikkdata, og for et flertall av disse ble det også innhentet historiske trafikkdata. For de resterende 28 mobiltelefonene besto kontrollen i innhenting av trafikkdata, basestasjonsopplysninger mv.

275 kommunikasjonsanlegg ble først kontrollert på bakgrunn av ordre fra påtalemyndigheten, såkalt hurtigkobling. Samtlige saker hvor det er gitt ordre om hurtigkobling har vært behandlet av

domstolen, enten kun for ettergodkjenning eller ved at påtalemyndigheten i tillegg har fremmet begjæring om tillatelse til fortsatt kommunikasjonskontroll. Tingretten avviste påtalemyndighetens begjæring om etterfølgende godkjenning i fire saker da retten ikke fant lovens vilkår oppfylt. Etter anke fra påtalemyndigheten ble ettergodkjennelse gitt av lagmannsretten i tre av sakene.

Det er innrapportert fem saker hvor tingretten avsto begjæring om bruk av kommunikasjonskontroll. I én av disse sakene ble tillatelse gitt etter ny begjæring med utvidet tilleggsinformasjon. Videre ga lagmannsretten etter anke fra påtalemyndigheten tillatelse i én sak.

IMSI-CATCHER (straffeprosessloven § 216b annet ledd bokstav c)

I 32 saker ble det gitt tillatelse til bruk av GSM-identifiseringsutstyr (IMSI-catcher) for identifisering eller lokalisering av kommunikasjonsanlegg, jfr. straffeprosessloven § 216 b annet ledd bokstav c.

NØDRETT (straffeloven § 17)

I 2020 ble det igangsatt kommunikasjonskontroll (avlytting og/eller annen kommunikasjonskontroll) med hjemmel i nødrett i 8 saker.

³ Lov 28. mai 2010 nr. 16 om behandling av opplysninger i politiet og påtalemyndigheten.

⁴ I de fleste tilfeller inngår også innhenting av trafikkdata i avlyttingen.

TYPE KRIMINALITET

I 2020 gjaldt ca. 43 % av kommunikasjonskontrollsakene narkotikakriminalitet, mens de resterende 57 % dreide seg om annen alvorlig kriminalitet, herunder blant annet:

- drap/drapsforsøk/avverging av drap
- terrortrusler
- grov mishandling i nære relasjoner
- menneskehandel
- voldtekt
- fremstilling av seksuelle overgrep mot barn
- befatning med skytevåpen i hensikt å begå en grov straffbar handling
- grov frihetsberøvelse
- grov motarbeiding av rettsvesenet
- grov overtredelse av havressursloven
- anslag mot infrastrukturen
- grov hvitvasking som ledd i organisert kriminalitet
- grov korrupsjon
- grove tyveri som ledd i organisert kriminalitet

RESULTATOPPNÅELSE

50%

Politimestrene har innrapportert at bruk av kommunikasjonskontroll i over 50 % av sakene i 2020 har gitt resultater i form av pågripelser, beslag og /eller informasjon av bevis- og/eller etterforskningsmessig verdi. Dette er på nivå med tidligere års rapportering.

ROMAVLYTTING (jfr. straffeprosessloven § 216m)

År	Antall saker	Antall mistenkte personer underlagt romavlytting
2020	14	32
2019	10	26
2018	12	19
2017	14	24
2016	10	n/a

Politiet har rapportert om nytteverdi av romavlyttingen, eventuelt sammen med annen etterforskning, i ca. 50 % av sakene.

DATAAVLESNING (jfr. straffeprosessloven § 216o)

År	Antall saker
2020	7
2019	5
2018	7
2017	1

I 2020 ble det innrapportert syv saker hvor dataavlesning er blitt tatt i bruk, eller forsøkt brukt. Det er rapportert om nytteverdi av dataavlesningen, men antallet saker er per nå for lavt til å kunne konkludere.

- SÆRLIG OM - UNNLATT UNDERRETNING

Justis- og beredskapsdepartementet ba i brev 30. august 2017 om at KK-utvalget fører statistikk over antall saker med unnlatt underretning, hvilke straffebud personen har vært mistenkt for brudd på, hvilke typer skjulte tvangsmidler som er tatt i bruk og begrunnelsen for den unnlatte underretningen. Dette er som følge av anmodningsvedtak fra Stortinget 8. juni 2016.

Unnlatt underretning innebærer at den mistenkte ikke blir varslet om at vedkommende har vært underlagt skjulte tvangsmidler. Hvor vedkommende selv

ber om underretning skal det likevel tas en ny vurdering av om underretning skal gis. Dette er nærmere omtalt i punkt 5 over.

KK-utvalget har fått innrapportert fem saker hvor det er gitt kjennelse om unnlatt underretning i 2020. Dette omfatter ti mistenkte personer. Disse sakene omhandler ulike straffebud.

Unnlatt underretning er blant annet begrunnet i hensynet til politiets etterforskningsmetoder, vesentlig skade for fremtidig oppklaring av saken, alvoret, at vedkommende inngår i et etablert kriminelt

nettverk og/eller at det er sannsynlig at informasjonen videreformidles til andre involverte samt fare for bevisforspillelse.

KK-utvalget påpeker at innrapporteringen som statistikken ovenfor bygger på er begrenset til unnlatt underretning av kommunikasjonskontroll, romavlytting og dataavlesning innenfor utvalgets kontrollområde. Eventuell øvrig tvangsmiddelbruk med unnlatt underretning ligger utenfor utvalgets kontrollområde og omfattes ikke av det rapporteringsregimet som er etablert.

FRA UTVALGETS KONTROLL 2020

UTVALGTE TEMA

Bevismaterialet ervervet gjennom hurtigkobling som ikke ettergodkjennes av retten

KK-utvalget har 16. juni 2020 anmodet Justis- og beredskapsdepartementet om en tolkningsuttalelse av straffeprosessloven § 216 d første ledd. Etter utvalgets syn er det uklart om bevismateriale ervervet gjennom hurtigkobling, jfr. straffeprosessloven § 216 d første ledd, er lovlig eller ulovlig ervervet når retten ikke ettergodkjenner påtalemyndighetens beslutning.

I KK-utvalgets redegjørelse til departementet viser utvalget til at primærkompetansen til å treffe beslutninger etter straffeprosessloven kapittel 16 a er tillagt retten. Også hastebeslutning truffet av påtalemyndigheten skal forelegges retten for ettergodkjennelse,

jfr. straffeprosessloven § 216 d. I bestemmelsens siste setning vises det til at «Retten syn på om vilkårene etter første punktum var oppfylt, skal gå frem av rettsboken». Bestemmelsen gir imidlertid ikke anvisning på hvilken betydning manglende ettergodkjenning får. Etter utvalgets syn er det en logisk brist i straffeprosessloven § 216 d hvis manglende ettergodkjenning av retten ikke skal få noen konsekvenser for beslutningen og bevismaterialets lovlighet. Dette synes også å stå i strid med det strenge hjemmelskravet som gjelder på dette området, jfr. blant annet Rt. 2014 s. 1105 premiss 23-30.

I juridisk litteratur er det lagt til grunn at dersom retten eller overordnet instans ikke godkjenner kommunikasjonskontrollen, har det funnet sted en ulovfestet

kommunikasjonskontroll. Bruk av opplysningene i den videre etterforskningen må deretter løses etter de prinsipper som gjelder for ulovlig ervervet bevis, jfr. Straffeprosesslovens kommentarutgave kapittel 16 a § 216 d.⁴ Det samme synet fremgår i Lovavdelingens uttalelse i JDLOV-2001-7991.

Det er ikke lovregulert i straffeprosessloven når ulovlig ervervet bevismateriale skal avskjæres som bevis. Under forberedelsen av straffeprosessloven ble det vurdert å lovregulere i hvilken utstrekning ulovlig ervervede bevis skulle tillates benyttet. Det ble imidlertid funnet vanskelig å utforme nærmere lovregler om dette, og spørsmålet ble derfor overlatt til domstolene å løse, se Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker (1969), side 197, og Ot.prp. nr. 35 (1978-79) om lov

om rettergangsmåten i straffesaker, side 139. Påtalemyndigheten får i all hovedsak ettergodkjent hurtigkoblinger. Beslutning om hurtigkobling og bevismaterialet har foreløpig derfor ikke vært gjenstand for prøving i retten.

For bevismateriale innhentet gjennom skjulte tvangsmidler i straffeprosessloven kapittel 16 a, foreskriver straffeprosessloven § 216 g, jfr. politiregisterloven § 50 tredje ledd, en særskilt sletteregel. I tillegg suppleres bestemmelsen på noen punkter av kommunikasjonskontrollforskriften § 9. Ifølge forarbeidene er bakgrunnen for denne særreguleringen at «kommunikasjonskontroll og romavlytting utgjør særlig inngripende etterforskningsmetoder, som medfører betydelige inngrep i den personlige sfære hos dem som rammes», jfr. prop. 147 L (2012-2013) s. 85.

Straffeprosessloven § 216 g jfr. politiregisterloven § 50 tredje ledd, gir ikke positivt uttrykk for at bevismateriale som ikke ettergodkjennes skal slettes. Samtidig ligger det i lovens system at hvis påtalemyndigheten/politiet f.eks. igangsetter skjulte tvangsmidler utover det de har fått rettens kjennelse til, eksempelvis ved at de igangsetter kommunikasjonskontroll på et annet telefonnummer enn det rettens kjennelse angir, skal dette bevismaterialet slettes forutsatt at de ikke får det ettergodkjent eller noen av unntakene i straffeprosessloven § 216 i kommer til anvendelse.

Om bevismateriale som politiet ikke får ettergodkjent bør slettes, eller om det skal foretas en konkret vurdering i henhold til prinsippene for ulovlig ervervede bevis, har KK-utvalget overlatt til departementet å se nærmere på. KK-utvalget har likevel fremhevet at bevismateriale ervervet gjennom skjulte tvangsmidler står i en særstilling. Metodebruken er inngripende, og personvern og personlig integritet skal veie tungt. At lovgiver i tillegg har lagt inn en egen rettssikkerhetsgaranti i form av ettergodkjenning av hurtigkoblinger,

gjør det også mer nærliggende å reise spørsmål om dette materialet bør slettes/avskjæres. Endelig er det også et viktig aspekt at lovens rammer på dette saksfeltet er tydelige. Selv om politiet i all hovedsak får hurtigbeslutninger ettergodkjent, bør det ikke utvikle seg en praksis for at hurtigbeslutningssporet blir en måte å omgå at hovedregelen er at retten skal godkjenne metodebruken.

KK-utvalget har foreløpig ikke mottatt en tilbakemelding fra departementet.

Kompetanseregelen i straffeprosessloven § 216 d annet ledd

Straffeprosessloven § 216 d annet ledd slår fast at primærkompetansen til å beslutte/begjære bruk av kommunikasjonskontroll og andre skjulte tvangsmidler, tilligger politimester og visepolitimester. Tilsvarende gjelder den som formelt er konstituert som politimester eller visepolitimester. I politimesters/visepolitimesters fravær har de av påtalemyndighetens tjenstepersoner i ledende stillinger som er gitt særskilt bemyndigelse, slik kompetanse.

I Riksadvokatens brev 24. juni 2017 til samtlige politimestre m.fl. presiseres «fravær» slik:

Politimesteren og visepolitimesteren anses fraværende når hun/han ikke befinner seg i politidistriktet, eller er i distriktet uten å være på arbeid.

I situasjoner hvor politimesteren/visepolitimesteren, eventuelt andre ledere med særskilt bemyndigelse i politimester/visepolitimesters fravær, befinner seg i distriktet og på arbeid, men av ulike grunner ikke er fysisk tilgjengelig for avgjørelse og signering, har riksadvokaten akseptert at avgjørelsen (beslutning om hurtigkobling /at det skal fremmes begjæring om kommunikasjonskontroll mv.), treffes muntlig pr. telefon.

KK-utvalget har vært uenig i Riksadvokatens tolkning av hva som ligger i «fravær».

Etter utvalgets syn må kompetent beslutningstaker bekrefte avgjørelsen ved påskrift på ordren/begjæringen snarest mulig, og senest innen ordren/begjæringen sendes retten for behandling, for å oppfylle kravet i straffeprosessloven § 216 d. Utvalget har likevel presisert at det ikke må være samme person som muntlig har besluttet hurtigkobling/fremsettelse av begjæring som signerer. Det er tilstrekkelig at personen har kompetanse/særskilt bemyndigelse i medhold av straffeprosessloven § 216 d.

KK-utvalgets anvisninger ble formidlet til alle landets politimestere i brev fra Riksadvokaten 27. oktober 2020.

Utsatt underretning

KK-utvalget evaluerer kontinuerlig sitt lovpålagte kontrollansvar i henhold til straffeprosessloven § 216 h, og er i jevnlig dialog med Riksadvokaten om hva utvalget trenger av informasjon for å utføre denne kontrollen.

Tidligere har KK-utvalget ansett det tilstrekkelig at politiet kun informerer om unnlatt underretning, jfr. straffeprosessloven § 216 j tredje ledd annet punktum. Etter nærmere vurdering besluttet utvalget i 2020 at også opplysninger om utsatt underretning må sendes inn kvartalsvis slik at utvalget får informasjon om det samlede omfanget av henholdsvis utsatt underretning og unnlatt underretning.

KK-utvalgets anvisninger ble formidlet til alle landets politimestere i brev fra Riksadvokaten 28. januar 2021, og vil gjelde fra første kvartal 2021.

Retting av kjennelser

KK-utvalget har ved flere anledninger det siste året merket seg at det har vært manglende samsvar mellom begjæringer fra politiet og innholdet i rettens kjennelser. Det fremgår ikke om dette skyldes at det helt eller delvis ikke er gitt medhold i begjæringen, eller om det er mangel på samsvar mellom begrunnelsen i rettens

kjennelser og rettens formelle avgjørelse (slutningen). Eksempelvis gir domstolen ettergodkjenning for hurtigkobling i begrunnelsen, mens godkjenningen ikke fremgår av slutningen.

KK-utvalget har henvendt seg til de aktuelle politidistriktene som dette gjelder i 2020, og gitt anvisning om at de i så tilfelle må be om at domstolen retter kjennelsen. I forlengelsen av dette ga Riksadvokaten, på oppfordring fra utvalget, alle politimestrene en generell påminnelse om viktigheten av å få kjennelser rettet i brev 28. januar 2021.

Høring om endringer i politiregisterloven og -forskriften

KK-utvalget avga 25. september 2020 sitt høringssvar på forslag til endringer i politiregisterloven og -forskriften — sletting av opplysninger i politiets registre mv.

I høringen viste KK-utvalget blant annet til:

«Nåværende KK-utvalg har vært operativt i 3,5 år. I denne perioden har utvalget erfart hvor vanskelig politi- og påtalemyndigheten opplever regelverket. Utvalget finner derfor grunn til å gi et klart signal til departementet om at regelverket i sin helhet bør revideres. Etter utvalgets syn har de stykkvise regelendringene opp gjennom årene heller virket mot sin hensikt og bidratt til økt forvirring. Etter utvalgets syn er det derfor behov for at departementet foretar en fullstendig gjennomgang av reglene på ny med fokus på forenkling.

For det første mener KK-utvalget at det er lite hensiktsmessig at rettsområdet reguleres av ulike regelsett. Et forsøk på samspill mellom ulike lover og forskrifter vil fort tape helhetsbildet og skape ytterligere forvirring og misforståelser på et allerede komplisert saksfelt.

KK-utvalget kan heller ikke se at de nye regelendringene i straffeprosessloven og politiregisterloven, med tilhørende forskrifter, vil tilføre saksfeltet en klargjøring.

At departementet i tillegg innfører en hovedregel om sperring istedenfor sletting for ubrukt KK-materiale, synes å komplisere saksfeltet ytterligere.

Et rettslig utgangspunkt for hvordan et nasjonalt regelverk skal utformes, følger av kravene etter EMK artikkel 8. Det foreligger omfattende praksis i EMD om ulike registre som brukes i strafferettspleien. De krav som artikkel 8 oppstiller er gjengitt slik i *S and Marper v. The United Kingdom*:

«... to have clear, detailed rules governing the scope and application of measures, as well as minimum safeguards concerning, inter alia, duration, storage, usage, access of third parties, procedures for preserving the integrity and confidentiality of data and procedures for its destruction, thus proving sufficient guarantees against the risk of abuse and arbitrariness ... » *S. and Marper v. The United Kingdom, Applications nos. 30562/04 and 30566/04, Judgment 4 December 2008 para. 99.*

EMDs uttalelse viser at statene er forpliktet etter EMK artikkel 8 til å ha et klart regelverk. KK-utvalget vil på denne bakgrunn anbefale at departementet ser nærmere på det norske regelverket i lys av EMDs praksis. Hvis departementet ønsker at utvalget skal utdype sitt syn, stiller utvalget gjerne i et møte med departementet.

Hele høringssvaret kan leses på høringsportalen på regjeringen.no

De foreslåtte regelendringene i straffeprosessloven og politiregisterloven trådte i kraft 1. februar 2021. For eldre KK-materiale, som fortsatt ligger lagret ved politidistriktene, ble det gitt overgangsregler i politiregisterforskriften § 86-1.

KK-utvalget tar til etterretning at politiet nå har to regelverk å forholde seg til. Politi og påtalemyndighet vil heretter dermed måtte forholde seg til et nytt, men fortsatt fragmentert regelverk. Og hovedregelen vil nå være sperring,

og ikke sletting av ikke benyttet KK-materiale i avsluttede saker.

KK-utvalget har i foregående årsrapporter vist til at rettstilstanden rundt enkelte deler av regelverket rundt sletting av materiale innhentet ved bruk av kommunikasjonskontroll har vært uklart. Videre har utvalget ved flere anledninger påpekt at materiale fra kommunikasjonskontroll lagres i større utstrekning enn hva gjeldende rett har tillatt. KK-utvalget vil i sin videre kontrollvirksomhet fortsatt ha fokus på at det nye regelverket rundt oppbevaring, sperring og sletting av KK-materiale blir fulgt av politiet.

Opprettelse nordisk samarbeidsforum

KK-utvalget har i 2020 kontaktet sine «søsterorgan» i Danmark, Sverige, Finland og Island og tatt initiativ til opprettelsen av et nordisk samarbeids- og informasjonsutvekslingsforum.

Kontrollansvaret er plassert hos disse organene i de nordiske landene:

- i Finland ligger tilsynsansvaret hos «The Parliamentary Ombudsman»
- i Island ligger ansvaret hos Riksadvokaten,
- i Sverige ligger ansvaret hos Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden, og
- i Danmark lå det tidligere hos Riksadvokaten, men danske myndigheter er i ferd med å opprette et nytt og uavhengig organ.

Alle de nordiske landene har vært positiv til opprettelsen av et slikt samarbeidsforum, men danske myndigheter har meldt tilbake at de må avvente en eventuell deltagelse inntil nytt organ er på plass.

Målet er å gjennomføre en fysisk konferanse i Oslo 2022 forutsatt at smittevernensyn som følge av pandemien ikke er til hinder for det. Her vil tilsynsorganene møtes for å bli kjent og for å lære mer om de ulike landenes kontrollsystemer og tilsynsmetoder.

DATA- AVLESNING

Dataavlesningen kan omfatte «kommunikasjon, elektronisk lagrede data og andre opplysninger om bruk av datasystemet eller brukerkontoen». Avlesningen kan foretas «ved hjelp av tekniske innretninger, dataprogram eller på annen måte». Dataavlesning som beskrevet ovenfor er en samlebetegnelse på en rekke ulike metoder for å hente ut ellers ikke tilgjengelig informasjon.

Politiet kan gjøre innbrudd, både fysisk og digitalt, for å gjennomføre avlesningen. Straffeprosessloven § 216 p setter noen rammer for gjennomføringen, men utviklingen på området styres også av teknologiutviklingen – hva som er mulig å få til teknologisk og operativt med de ressurser som er tilgjengelig.

Dataavlesning innebærer et potensielt svært inngripende tvangsmiddel. Som det fremgår av punkt 7 er bruken av dataavlesning i norsk politi fortsatt moderat.

KK-utvalget har kontrollert politiets bruk av dataavlesning, både gjennom kontroll av enkeltsaker, rutiner og i noen grad verktøy. Kontrollen viser at det er høy kompetanse på området i enkelte deler av politiet, og at dataavlesningen er satt i et godt fungerende system.

Hvor inngripende tvangsmiddelet er, og om den foreslåtte fremgangsmåten vil være innenfor rammene i straffeprosessloven § 216 p, beror i stor grad på den tekniske gjennomføringsmåten som velges. Det er derfor viktig at politiet i tilstrekkelig grad gjennomfører adekvate risikovurderinger, såvel som informerer interne beslutningstagere og i begjæring til domstolene redegjør for på hvilken måte politiet ser for seg å gjennomføre dataavlesningen. Videre må det også redegjøres for de risikofaktorer som knytter seg til gjennomføringen.

KK-utvalget påpekte i brev 4. juni 2019 til Riksadvokaten flere forbedringspunkter ved politiets kvartalsrapporter. stilte seg i brev 3. september 2019 bak utvalgets forslag, og ba alle landets politimestere, Kripas og Økokrim følge de anvisninger

utvalget ga om protokollføringer og innrapporteringer. Anvisningen er gjengitt utvalgets årsrapport for 2019.

KK-utvalget har i 2020 registrert at saker om dataavlesning undergis en mer utfyllende rapportering, i samsvar med KK-utvalgets forespørsel, jf. over. Dette gir et bedre grunnlag for at utvalget skal kunne gjennomføre sitt kontrolloppdrag i disse sakene. Rapporteringene inneholder en skjematisk oversikt som forklarer metodebruken på en god og informativ måte. Omfanget av dataavlesningssaker er likevel lavt sammenlignet med omfanget av øvrige skjulte etterforskningsmetoder innenfor utvalgets mandat. Videre har utvalget merket seg at er det i all hovedsak er Kripas som gjennomfører dataavlesningssakene for politidistriktene.

KONTROLLUTVALGET FOR KOMMUNIKASJONSKONTROLL

Årsrapport 2020

ØKONOMISKE & ADMINISTRATIVE FORHOLD

Det har ikke tilkommet nye
økonomiske og administrative
forhold i løpet 2020.

BEGREPS- FORKLARING

KOMMUNIKASJONSKONTROLL

Begrepet kommunikasjonsskontroll brukes i straffeprosessloven om avlytting og annen kontroll med kommunikasjonsanlegg. Et kommunikasjonsanlegg kan være for eksempel en fasttelefon, mobiltelefon eller en bredbåndsruiter. Avlytting betyr i denne sammenheng at tjenestetilbyder blir pålagt å overføre innholdet i en samtale eller internettbruk til politiet, som så kan lytte på eller analysere innholdet. Annen kontroll kan være pålegg fra politiet om at en samtale skal brytes eller en linje skal stenges. Det kan også være når politiet bruker teknisk utstyr for å se hvilke telefoner / abonnenter som er i bruk i et gitt område, enten for å identifisere telefonen eller for å lokalisere den. Praktisk viktig er muligheten til å pålegge tjenestetilbyder å utlevere trafikkdata og geografisk posisjon. Politiet kan også overføre skjulte signaler (såkalt «stille SMS») i forbindelse med enkelte av de andre metodene.

ROMAVLYTTING

Romavlytting er i straffeprosessloven definert som «annen hemmelig avlytting enn kommunikasjonsavlytting ved tekniske midler». Tillatelse til romavlytting kan bare gis for sted hvor det må antas at den mistenkte vil oppholde seg. Dersom dette er et offentlig sted eller annet sted som er tilgjengelig for et større antall personer, kan det bare gis tillatelse hvor det foreligger særlige grunner.

DATAAVLESNING

Dataavlesning er et nytt tvangsmiddel som ble innført i straffeprosessloven i 2016. Det er definert som «avlesning av ikke offentlige tilgjengelige opplysninger i et datasystem». Dataavlesning foretas ved hjelp av tekniske innretninger, dataprogram «eller på annen måte». Tekniske innretninger og programvare kan installeres på datasystemet, samt at politiet kan foreta innbrudd for å gjennomføre dataavlesningen. Politiet kan bryte eller omgå beskyttelsesmekanismer i datasystemet dersom det er nødvendig for å kunne gjennomføre avlesningen.

Kontrollutvalget for kommunikasjonskontroll

Postboks 2105 Vika, 0125 Oslo

Tlf 22 99 13 25

kk-utvalget.no